

Részvételi tervezés, a közösségi tanulás egy formája

Debreceni Egyetem, CHERD

A téma háttere:

A Tanulórégió kutatás kistérségi vizsgálatainak tapasztalatai:

- A hátrányos térségek fejlesztésével összefüggésben egyre inkább elfogadottá válik:
- a sikeres térségek mechanikus utánzása nem megoldás
- az exogén, kívülről vezérelt területi politika nem volt sikeres
- e helyett sokkal inkább a helyi tényezőkre alapozott, endogén szemléletű fejlődésre és ezt orientáló fejlesztéspolitikára van szükség,
- mivel a helyi társadalom igényeihez igazodó, az ott élők részvételével zajló programok fenntarthatóbbak.

Az eredményes tervezési folyamat kialakulását gátló tényezők:

- információhiány
- pénzügyi források hiánya
- tervezési szakemberek hiánya
- döntési kompetencia hiánya
- szemléletbeli problémák
- a partnerség elvének csorbulása
- az ott élő emberek fásultsága, kiábrándultsága
- a munkaképes lakosság elvándorlása
- a kistérség pozitív jövőképek hiánya

Kistérségi kutatások másodelemzésének eredménye:

- A helyi humán erőforrások hosszabb idejű képzése sem lett volna elégséges jobb eredmény eléréséhez
- A probléma végső mozgatórugója és fenntartója a haszonelvű gazdaság szemlélet, amellyel a tervezési metodikák nem foglalkoztak
- A haszonelvűség, az utilitarizmus, a klasszikus liberális közgazdaságtan egyik alapelve. Egy olyan gazdaságetikai irányzat, amely azt hirdeti, hogy az egyedüli erkölcsi norma, a hasznosság elve irányítja döntéseinket.
- A haszonelvű szemlélet ugyanakkor érzéketlen a társadalmi egyenlőtlenségekkel szemben!
- A modell egy zéró végösszegű játszmaaként működik, a legszegényebbek sorsán csak a leggazdagabbak kárára lehetne javítani.
- A haszonelvű gazdaság értékszempléletében elsikkadnak azok az értékek, amelyek a hátrányos térségek fejlesztésének alapjait képezhetnék.
- Míg korábban szinte csak a környezetvédők fogalmaztak meg „rendszerkritikát” a növekedésorientált gazdasági termeléssel szemben, addig az utóbbi években regionális kutatók is hangot adnak elégedetlenségüknek a nem csökkenő fejlettségbeli különbségek miatt.

- Ehhez támogató elméleti háttérrel nyújt Amartya Sen (2003) **képességszemlélet elmélete**.

A képesség-szemlélet elmélet

- A haszonelvű gazdaságfilozófia ellenében született alternatívák egyike, megalkotója Amartya Sen (2003) Nobel díjas professzor.
- „A gazdasági folyamatokkal való kizárólagos foglalkozás helyett a képességszemlélet a gazdasági és nem gazdasági tényezők kapcsolatának mélyreható elemzését javasolja. ...
- Ebben a megközelítésben a közösségek valós vízióalkotással kezdik a tervezési folyamatot, aminek szerves része az értékesnek tartott képességekről folytatott nyílt vita.
- Mindez alapot adhat egy iteratív, folyamatos tanuláson alapuló helyi fejlesztési folyamatnak.
- A képességszemlélet (tehát) a passzív befogadó helyett aktív cselekvő szerepet szán az érintetteknek (köztük elsősorban a helyi lakosoknak)....
- A szakértői és helyi (laikus) tudás nem egymás helyettesítői, hanem egymás kiegészítői....
- A képességszemlélet felhívja a figyelmet a valódi részvétel képességének feltételeire.
- További fontos üzenet, hogy az érintettek mind a tudás előállításában, mind pedig a közösségi döntések meghozatalában valós hozzájárulást tehetnek....
- A fejlesztési folyamat lényeges eleme a képesség-hiányok megszüntetése, a „képesség tétel”, az empowerment.” (Gébert, Bajmócy, Málovics és Pataki, 2016: 23-44)

Források:

- Bodorkós, B. (2010): Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: a részvételi akciókutatás lehetőségei. Doktori Értekezés. Szent István Egyetem Környezettudományi Doktori Iskola, Gödöllő.
- Faragó, L. (2005): *A jövőalkotás társadalomtechnikája. A közösségi tervezés elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs.
- Gébert, J., Bajmócy, Z., Málovics, Gy. & Pataki, Gy. (2016): Eszközöktől a jóllétig. A helyi gazdaságfejlesztés körvonalai a képességszemléletben. *Tér és Társadalom*, 30. 2. doi:10.17649/TET.30.2.2752
- Lengyel, B. (2004): A tudásteremtés lokalitása: hallgatólagos tudás és helyi tudástranszfer, *Tér és Társadalom*, 18(2), 51-71. doi: 10.17649/TET.18.2.945.

Egy térség tudásbázisa

- A szervezeti tudásbázis fogalmához hasonlóan beszélhetünk valamely térségi egység, régió, kistérség tudásbázisáról is.
- Egy szervezet, egy régió tudásbázisának nagyobbik része hallgatólagos, amit nehezebb és lassabban lehet alakítani, fejleszteni, (Lengyel 2004)
- Ha a kívülről „exportált”, könnyen érthető explicit tudás a hallgatólagos tudás nélkül elveszíti értelmét, abból az következik, hogy a legkiválóbb fejlesztési elképzelések is kudarca lehetnek ítélve a helyi hallgatólagos tudásbázis feltérképezése és megértése hiányában.
- Miután a hallgatólagos tudás mindig kontextus-függő és hely-függő, s ezért teljes egészében csak azok tudják megérteni, akik az adott lokális térben benne élnek (Lengyel 2004), ezért a hátrányos térségek fejlesztése – a fentiekből logikusan következően – teljességgel elképzelhetetlen a helyben élőknek a tervezési folyamatba való érdemi bekapcsolása nélkül.
- Az elmaradott térségekben a fejlődés elindítása nem lehetséges kizárólag kívülről, pusztán külső erők bekapcsolásával. Ha a fejlődés csírája nem a meglévő belső erőkből táplálkozik, akkor életképtelenné válik, amint a külső szakemberek eltávoznak, amint vége szakad az időszakos külső forrásoknak.
- Hasonló következtetésre jut Lengyel (2004), amikor arra utal, hogy minél távolabb helyezkednek el egymástól a szereplők a társadalmi hálóban, annál kevésbé tudnak tanulni egymástól. Ez a gondolat is azt erősíti, hogy a helyben élőket nem lehet kihagyni a tervezési folyamatból.
- Felmerül a részvételi tervezés igénye (Faragó 2005), amely teret ad egy **iteratív, folyamatos tanuláson nyugvó helyi fejlesztési folyamatnak**